

FERİDUN NÂFİZ UZLUK'UN SELÇUKLU TARİHÇİLİĞİNE KATKILARI

FERIDUN NAFIZ UZLUK'S CONTRIBUTIONS TO THE HISTORIOGRAPHY OF SELJUK

Abdullah BIRGU*

Öz

Türkiye'de Selçuklu tarihçiliği çeşitli safhalara ayrılabilir. Başlangıç safhasının tarihçileri arasında yer alan M. Fuad Köprülü, M. Halil Yinanç gibi müelliflerin yaptıkları çalışmalarla Selçuklu tarihçiliğinin şekillenmesi adına önemli adımlar atılmıştır. Fakat bu dönemde dikkat çeken husus müstakil bir Selçuklu tarihçiliğinin henüz ortaya çıkmamış olmasıdır. Bu çalışmada Selçuklu tarihçiliği üzerine yapılan müstakil çalışmaları etkileyen çeşitli faktörler üzerinde durulmuştur. Özellikle Anadoluculuk hareketinin Selçuklu tarihyazımına nasıl bir etkiye sahip olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Bu hareketin içerisinde yer alan ve esas mesleği hekimlik olan F. Nâfiz Uzluk'un neşrettiği kaynaklar ve tercüme ettikleri eserlerle Selçuklu tarihi, kültür ve medeniyetinin yazımına nasıl ve ne tür katkı sağlamış olduğu incelenmiş, F. Nâfiz Uzluk'un araştırmalarının Selçuklu tarihçiliğinin gelişimine etkisi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Selçuklu, Feridun Nâfiz Uzluk, Selçuklu Araştırmaları

Abstract

The Seljuk historiography in Turkey can be divided into various phases. In the beginning phase, important steps have been taken in the name of the shaping of Seljuk historiography with the works of writers such as M. Fuad Köprülü and M. Halil Yinanç, who were among the historians of the beginning phase. However; a noteworthy development is that, an independent Seljuk historiography had not been founded in that

* Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Konya/Türkiye, aburgu@selcuk.edu.tr.

phase. In this study, different factors which had influenced the independent studies related to the Seljuk historiography were emphasized. Especially the Anatolianism (Anadoluculuk) movement's influence on the Seljuk historiography were tried to explain. The works and translations of F. Nâfiz Uzluk; who was a part of this movement and a Doctor of Medicine, were reviewed and these works' contributions to the Seljuk history, culture and civilization were evaluated. Also, the influence of the F. Nâfiz Uzluk's researches on the Seljuk historiography were utilized.

•

Keywords

Seljuk, Feridun Nâfiz Uzluk, Seljuk Researches

GİRİŞ

Türkiye’de Selçuklu tarihçiliğinin başlangıcı Osmanlı İmparatorluğu’nun son devirlerine kadar inmektedir. Bu dönemde Türk tarihçilerini Selçuklu tarihi üzerine araştırmalar yapmaya sevk eden çeşitli sebepler vardır. Mesela eğitimde yapılan yenilikler, basın ve yayın alanında görülen gelişmeler ve ilmî kurumların yapılandırılması veya yeniden oluşturulması gibi birçok yenilik hareketleri bilimsel çalışmaların başlamasına öncülük etmiştir¹. Tarih-i Osmanî Encümenî gibi bilimsel bir yapının oluşturulması bunun güzel bir örneğidir. Tarih-i Osmanî Encümenî’nin yayın faaliyetleri ve ele aldığı konular Türk tarihçiliğinin yeni bir şekil almasına zemin hazırlamıştır². *Tarih-i Osmanî Encümenî Mecmuası* (TOEM) adıyla yayınlanan dergide başta Osmanlı Devleti olmak üzere Türk tarihi ile ilgili ilmî makalelere yer verilmiştir³. Bu da, o zamana kadar süregelen klasik vakanüvis tarihçiliğinin yerini modern tarihçiliğe bırakmasında etkili olmuştur. Tarih-i Osmanî Encümenî, Osmanlı tarihinin yazımı için bir program yapmıştır. Selçuklular bu programda Osmanlılarla ilişkileri boyutunda ele alınmıştır⁴. *Osmanlı Tarihi* ismi verilen eserin medhal kısmında Anadolu Selçuklularının yıkılış dönemi konu edinilmiştir⁵. Dolayısıyla encümenin bu çalışması, müstakil olmasa da, Selçuklu tarihçiliği için önemli bir adım olarak nitelendirilebilir.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, Atatürk’ün emriyle ulusal tarih bilincini oluşturmak için Türk Tarih Encümeni, Türk Tarih Kurumu, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmuştur⁶. Türk Tarih Encümeni’nin ilmî heyeti içerisinde

¹ Türk modernleşmesinin eğitim, öğretim ve bilimsel faaliyetlere etkisi için bk. Niyazi Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, haz. Ahmet Kuyaş, İstanbul 2010, s. 229-244.

² Hasan Akbayrak, *Milletin Tarihinden Ulusun Tarihine, İkinci Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Kurumsal Tarih Çalışmaları*, İstanbul 2009, s. 49, 67.

³ Bunlardan mesela Selçuklularla ilgili olarak şunlar dikkat çeker; Ahmed Tevhid Ulusoy, “Rum Selçukî Devletinin İnkırazıyla Teşekkül Eden Tavaif-i Mülük”, *TOEM*, No 1, 1 Nisan 1326, s. 35-40; a. mlf., “Selçuk Hatun Sultan”, *TOEM*, no: 15, 1 Ağustos 1328, s. 957-961; Halil Edhem, “Anadolu’da İslâmî Kitabeler”, *TOEM*, No: 27, 1 Ağustos 1330, s. 135-158; a. mlf., “Anadolu’da İslâmî Kitabeler”, *TOEM*, No: 32, 1 Haziran 1331, s. 449-467; a. mlf., “Anadolu’da İslâmî Kitabeler”, *TOEM*, No: 33, 1 Ağustos 1331, s. 513-523; a. mlf., “Anadolu’da İslâmî Kitabeler”, *TOEM*, No: 34, 1 Teşrin-i Evvel 1331, s. 577-591; a.mlf., “Anadolu’da İslâmî Kitabeler”, *TOEM*, No: 35, 1 Kanun-i Evvel 1331, s. 641-662; a.mlf., “Anadolu’da İslâmî Kitabeler”, *TOEM*, No: 36, 1 Şubat 1331, s. 728-753.

⁴ Akbayrak, *a.g.e.*, s. 93.

⁵ Akbayrak, *a.g.e.*, s. 97.

⁶ Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, çev. Boğaç Babür Tuna, Ankara 2009, s. 557-558.

bulunan Ahmed Tevhid, Halil Edhem, Z. Velidi Togan, F. Köprülü gibi isimler Türkiyât Enstitüsü'nün teşekkülüne de öncülük etmişlerdir. F. Köprülü, "Yunus Emre"⁷, "Ahmed Yesevî Çağatay ve Osmanlı Edebiyatları Üzerine Tesiri"⁸, "Selçukîler Devrinde Anadolu'da Türk Medeniyeti"⁹, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*¹⁰ ve "Anadolu'da İslâmiyet"¹¹ gibi çalışmalarıyla erken tarihte Selçuklu tarihçiliği için büyük bir adım atmıştır¹². Ayrıca Türkiyat Enstitüsü ve Evkâf Matbaası aracılığıyla neşredilen Esterâbâdî'nin *Bezm-u Rezm* isimli Farsça eserine bir mukaddime yazmıştır¹³.

F. Köprülü'nün bazı müsteşriklerin çeşitli iddialarına karşı tenkit niteliğinde eserler kaleme alıp, yayınlaması da Selçuklu tarihçiliği için mühim bir aşamayı işaret eder. Mesela Selçukluların ve Hazarların menşei ile ilgili oryantalistlerin ortaya attığı iddiaların¹⁴ tenkidi açısından F. Köprülü'nün, "Anadolu'da İslâmiyet" ve "Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri Hakkında Bazı Müle hazalar"¹⁵ ve "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu"¹⁶ isimli çalışmaları

⁷ M. Fuad Köprülü, "Yunus Emre", *Türk Yurdu*, V, İstanbul 1329/1913, s. 667-678.

⁸ M. Fuad Köprülü, "Ahmed Yesevî Çağatay ve Osmanlı Edebiyatları Üzerine Tesiri", *Bilgi Mecmuası*, I, İstanbul 1330/1914, s. 611-645.

⁹ M. Fuad Köprülü, "Selçukîler Devrinde Anadolu'da Türk Medeniyeti", *Millî Tettebbûlar Mecmuası*, II, İstanbul 1331/1916, s. 293-332.

¹⁰ M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1918.

¹¹ *Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, S. 4, İstanbul 1922, s. 281-311; *Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, S. 5, İstanbul 1922, s. 385-420; *Edebiyat Fakültesi Mecmuası*, S. 6, İstanbul 1922, s. 457-486. Bu çalışmalar daha sonra kitap olarak yayımlanmıştır: M. Fuad Köprülü, *Anadolu'da İslâmiyet*, Ankara 2012.

¹² Sefer Solmaz, "Dünden Bugüne Türkiye'de Selçuklu Tarihçiliğinin Aşamaları ve Değişimler", *Türk Yurdu*, Yıl: 347, S. 347, Ankara 2016, s. 56.

¹³ Anadolu Türklerine Aid Tarih Menbâları I: Aziz b. Erdeşir Esterâbâdi, *Bezm u Rezm*, haz. Kılıslı Rifat, İstanbul 1928, s. 1-21; Tahsin Yazıcı, "Esterâbâdî, Aziz b. Erdeşir", *DİA*, C. 11, İstanbul 1995, s. 438.

¹⁴ Ünlü oryantalist Franz Babinger 1921 yılında "Der Islam in Klein Asien" adıyla verdiği konferans *Zeitschrift der Deutschen Morgenlaendischen Gesellschaft* dergisinde makale olarak yayımlanmıştır. Bu makale Râgıp Hulusi tarafından tercüme edilerek *Edebiyat Fakültesi Mecmuası*'nda "Anadolu'da İslâmiyet" adıyla yayımlanmıştır. Köprülü de Babinger'i tenkit için aynı dergide ismi geçen makalesini yayımlamıştır. Köprülü özetle Babinger'i kaynaklar noktasında derinlemesine araştırma yapmamak ve Oğuz Türkmenlerinin dinî anlayışlarını bir bütün halinde ele almamakla eleştirir. Mesela Babinger'e göre Türkiye Selçukluları Şîî idi. Ahilik Osmanlılar döneminde teşekkül etmişti. Köprülü buna benzer görüşler noktasında Babinger'i tenkit eder. Bk., Köprülü, *Anadolu'da İslâmiyet*, s. 13, 22-23, 48.

¹⁵ *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, I, 1931, s. 165-313. Çalışma daha sonra kitap halinde yayımlanmıştır: M. Fuad Köprülü, *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, İstanbul 1986.

¹⁶ Bu makale, Köprülü'nün 1934 yılında Osmanlı Devleti'nin kuruluşu hakkında Fransa'da Sorbonne Üniversitesi'nde vermiş olduğu üç konferanstan oluşmaktadır. Köprülü, burada H. A. Gibbons'un *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu* (Ankara 1988) adlı eserinde öne sürdüğü

örnek verilebilir. Yine Z. V. Togan'ın, V. V. Barthold'un bir makalesinde¹⁷ Selçuklulara isyan eden Oğuzların Hristiyan olduğuna dair ileri sürdüğü fikirleri çürütme amacıyla kaleme aldığı "Oğuzların Hristiyanlığı Meselesine Aid"¹⁸ adlı makalesini de burada zikretmek mümkündür¹⁹.

Selçuklu tarihçiliğinin müstakil bir araştırma alanı haline gelmesinde rol oynayan bir diğer etken de Anadoluçuluk hareketi adı verilen fikrî birlikteliktir. Bu fikir hareketinin yayım faaliyetleri, F. Nâfiz Uzluk ile ilişkisi açısından önem ihtiva etmektedir. Bu nedenle aşağıda Anadoluçuluk hareketinin Selçuklu tarihçiliğine katkıları da kısaca ele alınmıştır.

I. Selçuklu Tarihçiliğinde Bir Dönüm Noktası: Anadoluçuluk Hareketi
Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Anadolu'yu ön planda tutan ve kendilerine Anadoluçular adını veren bir grup bilim, sanat ve fikir adamı Anadoluçuluk adı altında toplanmıştır. Bunlar Anadolu odaklı bir düşünce sistemiyle Türk milletinin yeniden her alanda canlanacağına dair bir inanca sahiptiler. İçlerinde tarihçi, sanat tarihçi, edebiyatçı, felsefeci ve siyasetçi gibi çok farklı ve renkli özelliklere sahip kişiler vardı. Anadoluçular sanatta, fikirde, tarihte, arkeolojide ve siyasette her şeyin ortak kaynağını Anadolu olarak görüyorlardı.

Anadoluçular esasında, imparatorluğun çöküşüne çözüm getiremeyen diğer büyük düşünce hareketlerine²⁰ karşı bir tepki olarak ortaya çıkmışlardı. Bu hareketin ilk tohumu Türk Ocağı içinde büyük Türkçülüğe karşı küçük Türkçülük veya Türkiyecilik şeklinde 1917'de atılmıştı. Bu tarihten iki yıl sonra Mülkiye sıralarında Anadolu'yu Türk kültürünün gerçek kaynağı olarak gören bir akım doğmuştur²¹. Bu bağlamda Anadolu toprağının Türklerin gerçek ve tek vatanı olduğunu ifade ederek, Anadolu coğrafyasını Türk kimliğinin temel

Osmanlı Devleti'nin büyük oranda putperest Türkler ile Hristiyan Rumların karışımıyla meydana gelen yeni bir kavim tarafından kurulduğu şeklindeki görüşünü tenkit ederek, Osmanlı Devleti'nin Müslüman Türk unsurlar (Kayı Boyu) tarafından kurulduğunu ortaya koymuştur (Solmaz, a.g.m., s. 56). Makale daha sonra kitap olarak yayımlanmıştır: M. Fuad Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara 1959.

¹⁷ V. V. Barthold, "Orta Asya'da Moğol Fütuhatına Kadar Hristiyanlık", *Türkiyat Mecmuası*, I, İstanbul 1928, s. 47-100.

¹⁸ Zeki Velidi Togan, "Oğuzların Hristiyanlığı Meselesine Aid", *Türkiyat Mecmuası*, II, 1928, s. 61-68.

¹⁹ Türkiye'de Selçuklu tarihçiliğinin gelişimine dair kısa bir değerlendirme için bk. Abdullah Burgu, "Selçuklu Tarihçiliğinin 10 Üstadı", *Derin Tarih Selçuklular Özel Sayısı*, ed. Muharrem Kesik, S. 12, İstanbul 2018, s. 164-171.

²⁰ Anadoluçuluk, İkinci Meşrutiyet'in Osmanlıcılık, İslamcılık ve Turancılık şeklindeki üç yaygın ideolojiye tepki olarak memleketçilik adıyla doğmuştu. Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul 2017, s. 712.

²¹ Ülken, aynı yer.

kurucu unsuru olarak görmüşlerdir.²² Buna göre Anadoluçuluk, Anadolu'nun tüm uygarlıkların beşiği olduğu ve Batı uygarlığının da Anadolu'dan beslendiğini iddia etmektedir. Anadoluçuluk, "biz kimiz, nereye aitiz" sorularına cevap bulma çabasıdır. Bundan dolayı tarih, vatan, ulus, uygarlık, kimlik gibi temel kavramlar yeniden tanımlanmaya çalışılmıştır²³.

Cumhuriyetin ilanı ile da farklı Anadoluçu yaklaşımlar ortaya çıkmıştır²⁴. Bunların içerisinde Remzi Oğuz Arık²⁵, Hilmi Ziya Ülken²⁶, Mükrimin Halil Yinanç²⁷, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu²⁸ gibi tarihçi ve düşünürler yer alıyordu.

²² Etienne Copeaux, *Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, çev. Ali Berktaş, İstanbul 1998, s. 273.

²³ Köksal Alver, "Anadoluçuluk ve Nurettin Topçu", *Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı*, S. 109, Ankara 2006, s. 258.

²⁴ Alver, aynı yer.

²⁵ Remzi Oğuz Arık, Adana'nın Kozan ilçesinde doğdu. İstanbul muallim mektebinden mezun oldu. Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünü bitirdi. 1926 yılında arkeoloji ve sanat tarihinde ihtisas yapmak üzere Fransa'ya gönderildi. 1931'de arkeoloji uzmanı olarak görevlendirildi. 1939'da Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi arkeoloji profesörlüğüne tayin edildi. 1945'te de Ankara Arkeoloji ve Etnografya Müzesi müdürlüğüne getirildi. *Çığır* ve *Millet* dergilerinde kültüre dayalı milliyetçilik konularında yazılar yazdı. 1949'da Ankara İlahiyat Fakültesi İslâm sanatları tarihi profesörlüğüne atandı. 3 Nisan 1954 yılında vefat eden Remzi Oğuz Arık, Alâeddin Tepesi'ni kazan ilk arkeologdur. Anadolu milliyetçiliği ile ilgili görüşleri bu hareketin temelini oluşturmuştur. H. Emin Sezer, "Arık, Remzi Oğuz", *DİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 357-358; Ülken, *Çağdaş Düşünce*, s. 724-728.

²⁶ İstanbul'da doğan Hilmi Ziya Ülken 1921 yılında Mülkiye'den mezun oldu. Daha Mülkiye'de eğitim gördüğü yıllarda Anadolu kültürü ile ilgili yayımlar yapmaya başladı. 1933'te yeni kurulan İstanbul Üniversitesi'ne Türk medeniyeti doçentliğine tayin edildi; ardından araştırma yapmak üzere Berlin'e gönderildi. Döndüğünde üniversitede Türk tefekkür tarihi, mantık, değerler teorisi, İslâm felsefesi, ahlâk, sistematik felsefe ve sosyoloji okuttu. 1941'de profesörlüğe yükseltildi. 1949'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne geçti; bu fakültede emekli oluncaya kadar mantık ve sistematik felsefe kürsüsünde ders verdi. 5 Haziran 1974'te vefat eden Hilmi Ziya Ülken 1923-1924 yıllarında bir grup arkadaşıyla birlikte *Mihrab* ve *Anadolu Mecmuası*'nı çıkarmış; *Dergâh*, *Türk Yurdu*, *Ülkü*, *Hareket*, *İstanbul*, *Kültür Haftası*, *Millî Mecmua*, *Şarkiyat Mecmuası*, *Türk Düşüncesi*, *Türk Folklor Araştırmaları*, *Türkiyat Mecmuası* ve imtiyaz sahibi olduğu *Galatasaray* dergisiyle *Mülkiye* dergisinde yazılar yazmıştır. Ülken'e göre Türk kültürü deyince, Orta Asya'da temelleri atılmakla beraber X. yüzyıldan beri Türkiye'de gelişmekte olan kültür anlaşılmalıdır. Türk düşünce hayatı Uzakdoğu'dan Avrupa içlerine kadar yayılmış, üç medeniyet çevresinden geçmiştir. Bu kültür, Orta Asya'dan Anadolu ve Rumeli'ye doğru aralıklarla birkaç yüzyıl süren Türkmen göçlerinden sonra İslâm medeniyeti içinde teşekkül etmiş ve son yüzyılda Batı medeniyetinin etkisiyle hayli değişmiştir. Eyyüp Sanay, "Ülken, Hilmi Ziya", *DİA*, C. 42, İstanbul 2012, s. 291-293.

²⁷ İlk Selçuklu tarihi uzmanı olan M. H. Yinanç, memleketi Elbistan'ın kadim Türkmen/aşiret çevresinden ve köklü Müslüman geleneğinden etkilendi. Babası Halil Kâmil Efendi'nin kadılık vazifesinden dolayı Malatya, Mardin, Diyarbakır gibi yerlerde öğrenim gördü. Bu bölgelerin kültürel etkisi zihninde çok önemli bir yer tutmuş olmalıdır. Zira Ülken'e göre, Yinanç'ın Ortaçağ tarihi çalışmalarını ve kuvvetli milliyetçiliğini besleyen unsurlar, Elbistan'ın dış tesirlere uzak olan Türkmen muhitinin hatıra ve inançlarının ona hayal ve heyecan zenginliği katmasıdır.

Bunların her biri kendi fikirlerini savunuyorlardı. Özellikle R. O. Arık ve Nurettin Topçu²⁹ çalışmaları, yazıları ve konferansları ile her alanda milli tarih mevzunu işliyorlardı. M. H. Yinanç ise tarihçi olması nedeniyle Anadoluçuluk düşüncesinin tarih anlayışını şekillendiriyordu. Burada ifade edilmesi gereken bir husus da, bir dönem sonraki Selçuklu tarihçileri içinde Anadoluçularla ilişkisi olan isimlerin olmasıdır. Mesela Osman Turan ilk çalışmalarını Anadolu bir özelliğe sahip olan Hareket yayınlarından çıkarmıştır³⁰. Bunun tesadüfî olmadığı kesindir. Çünkü eserin adı ve içeriği tam da Anadoluçuların tarih anlayışlarıyla örtüşüyordu.

Anadoluçular kendi düşüncelerini sağlamlaştırıp aktarabilmek amacıyla Anadolu tarihini ön planda tutan bir tarih tasarımı ortaya koydular. Eserlerinde ve yazılarında bunu işlediler. Onlara göre Türk tarihi, ortak kader birliğinin yapıldığı Anadolu'da başlıyordu ve bu ortak kader birliğinin temelleri 1071

M. H. Yinanç, daha Mülkiye yıllarında (1918-1921) araştırmalarını yalnız bir nokta üzerinde, Anadolu Selçukluları ve Beylikler dönemi üzerinde yoğunlaştırmıştır. Ayasofya, Nuriyemane, Ali Emiri (Millet), III. Ahmed ve Süleymaniye kütüphanelerindeki Selçuklular ve Beylikler tarihi ile ilgili nadir nüshaları inceleyip, istinsah etti. *Anadolu Mecmuası*'ndaki çalışmalarından sonra Paris'te Biblioth que Nationale yazmalarında ve İstanbul Vakıf Kütüphanelerinde araştırmalar yaptı. Ömer Hakan Özalp, *Tarihe Adanmış Bir Ömür Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç*, İstanbul 2012, s. 20, 23, 28, 33, 34.

²⁸ Erzurum'da doğan Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde eğitim aldı. 1930 yılında Fransa'ya felsefe eğitimi almaya gitti. Hem akademik ve öğretim faaliyetleri, hem de teşkilâtçı çalışmalarıyla Türk folkloru alanındaki araştırmacıların da önde gelen isimlerindedir. Fındıkoğlu da milliyetçiliği ve millî şuurun uyanmasını milletlerarası barış ve adaletin en önemli şartı olarak görmüş, kültür milliyetçiliğinin önemi üzerinde durmuştur. Mustafa E. Erkal, "Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri", *D A*, C. 13, İstanbul 1996, s. 28-30; Ülken, *Çağdaş Düşünce*, s. 720-723.

²⁹ 7 Kasım 1909'da İstanbul Süleymaniye'de doğdu.1922'de Büyük Reşid Paşa Numune Mektebi'ni bitirdi. Orta öğrenimine Vefa İdâdîsi'nde devam etti; Lise tahsilini yaptığı İstanbul Erkek Lisesi'nde felsefeye meylectti ve 1928'de bu okuldan mezun oldu. Eğitim için gittiği Fransa'da Sorbonne Üniversitesi'nde felsefe doktorası veren ilk Türk oldu. Tezini bitirdikten sonra Fransa'da kalması yönündeki teklifleri kabul etmeyip 1934 yazında Türkiye'ye döndü ve Galatasaray Lisesi'nde felsefe öğretmeni olarak göreve başladı. Anadoluçuluk hareketine yön veren *Hareket Dergisi*'ni kurdu. Nurettin Topçu'nun coğrafya olarak Anadolu'yu, tarih ve kültür olarak Selçuklu-Osmanlı tecrübesini merkeze alan, buradan en geniş ve belirleyici daire olarak İslâm'a ve özellikle tasavvufa intikal eden, Batı dünyasına ve insanlık tecrübesine uzanan bütüncül bir düşünce dünyası vardır. Kendisinden önce başlayan Anadoluçuluk milliyetçiliğini İslâm bir muhtevaya taşımış, bunu yaparken Turancılığı, ırkçılığı ve topraktan tamamen kopuk milliyetçilikleri, İslâmcılığı eleştirmiş, modernizmin katı ölçütlerine boyun eğmeden Batı, Doğu ve İslâm medeniyetlerini mukayeseli şekilde ele almayı denemiştir. İsmail Kara, "Topçu, Nurettin", *D A*, C. 41, İstanbul 2012, s. 248-250.

³⁰ Bk. Osman Turan, *Türkler Anadolu'da*, Hareket Yayınları, İstanbul 1973. Bu eserde özellikle yayınevini sunuş yazısına dikkat edilmelidir. Bk. *a.g.e.*, s. 5-16.

Malazgirt zaferi ile atılmıştı. Malazgirt Zaferi, “Anadolu tarihini ikiye bölen bir kılıçtır” ve bu kılıç hâlâ Türk’ün belinde sallanmaktadır. Bu tarihten itibaren günümüze kadar bu vatanda yaşananların tamamı bir zincirin halkaları gibidir. Anadolu milleti, eskinin üzerine birikerek ve eklenerek bir süreklilik halinde bugüne ulaşmıştır³¹.

Anadolucular, görüşlerini temellendirebilmek için, Cumhuriyet dönemi fikir hareketlerinin temel tartışma alanlarının dışında kalarak Anadolu arkeolojisine, sanatına ve tarihine yoğun bir ilgi duydular. Türk tarihini Anadolu’nun fethi ile başlatmalarına rağmen Anadolu’da medeniyet kuran ve medeniyet olgusuna sahip olan her türlü malzeme ile ilgilendiler. Hitit mirası üzerine çalıştılar ve arkaik veriler toplayarak Anadolu’ya ait orijinal bir sanatın kaynaklarını aradılar³².

Anadoluculuğun Selçuklu tarihi ile olan genel ilişkisine bakıldığında ise şöyle bir varsayımda bulunmak mümkündür: Anadoluçuluk kendine özgü bir tarih, coğrafya, sanat, edebiyat anlayışı ortaya koyduğu için bunları temellendirecek ana argüman kaynağını Anadolu tarihinden almalıydı. Hem Anadolu’nun Türk vatanı haline gelişi hem de Anadolu’da Türk tarihinin başlangıcı Selçukluların mücadele ve çabaları ile olduğu için Selçuklular onlar için oldukça mühimdi. Dolayısıyla Selçuklu tarihinin her yönüyle araştırılması Anadoluçular için büyük bir öneme haizdir.

A. Anadoluçuluk Hareketinin Yayın Organı: *Anadolu Mecmuası*

Anadolucular, *Anadolu Mecmuası*³³ adıyla çıkardıkları yayın organıyla Anadolu’yu sosyo-kültürel ve tarihî açıdan inceleyen makaleler yazmışlardır³⁴. Ahmet Hamdi Tanpınar, Şehabettin Uzluk ve F. Nâfiz Uzluk derginin kadrosunda yer alan isimlerdir³⁵. Uzluk kardeşlerin bu dergide yazması önemlidir. Hayatlarının büyük bir kısmını Selçuklu tarihi, medeniyeti ve kültürüne hasretmişlerdir. F. Nâfiz Uzluk, derginin 1924 yılında çıkan ikinci sayısında Selçuklu hekimlerine dair ilk yazısını yayımlamıştır³⁶. Aynı şekilde

³¹ Metin Çınar, *Anadoluculuk Hareketinin Gelişimi ve Anadoluçular İle Cumhuriyet Halk Partisi Arasındaki İlişkiler (1943-1950)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007, s. 70.

³² Bu hususa dair ileri sürülen fikirleri Remzi Oğuz Arık’ın çalışmalarında bulmak mümkündür. Bk. Remzi Oğuz Arık, *Coğrafyadan Vatana*, Ankara 1990, s. 199-202, 204

³³ Türk Tarih Kurumu tarafından 2011 yılında *Anadolu Mecmuası*’nın 12 sayısını da içeren bir eser yayımlanmıştır. Bk. *Anadolu Mecmuası*, haz. Arslan Tekin-Ahmet Zeki İzgöer, Ankara 2011.

³⁴ Abdullah Uçman, “Anadolu Mecmuası”, *DİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 144.

³⁵ Çınar, a.g.t., s. 66.

³⁶ Feridun Nâfiz, “Türk Tebabeti Tarihi, Selçuk Tabipleri”, *Anadolu Mecmuası*, S. 2, İstanbul 1924

Şehabettin Uzluk da derginin ikinci ve üçüncü sayılarında Konya'yla ilgili mimarî makalelere yer vermiştir³⁷.

Anadolu Mecmuası H. Z. Ülken tarafından daha önce elyazma şeklinde 1918-1919 yılları arasında 12 sayı çıkarılmıştır. 1924'ten sonra Anadoluçuluğun költürçü Anadoluçuluk ve ideolojik Anadoluçuluk³⁸ şeklinde ikiye ayrılmasıyla tekrar 10 sayı daha yayınlanmıştır. Bu dergide çoğunlukla Anadolu költürünü yansıtan yazılara yer verilmiştir³⁹.

Anadolu Mecmuası'nın yazar kadrosu içerisinde bulunan M. H. Yinanç, H. Z. Ülken gibi isimlerin Selçuklu tarihi ile ilgili yazdığı makaleler Selçuklu tarihyazımına katkı sağlaması açısından önemlidir. Derginin birinci sayısında M. H. Yinanç, Anadoluçuların Türk tarih tezini ortaya koyan "Milli Tarihimizin İsmi"⁴⁰ adlı bir yazı kaleme almıştır. Yinanç bu yazısında Selçuklu Türk'ü, Osmanlı Türk'ü gibi tabirlere karşı çıkarak, Türk tarihini "Anadolu Tarihi" olarak belirtiyordu. Esas meselesi, hanedan isimlerinden uzak durulmasıdır; bunun için de önerisi "Anadolu Türkleri Tarihi" ifadesidir⁴¹. H. Z. Ülken de aynı sayıda Haçlılara karşı verilen mücadeleyi "İznik Destanı" ile ifade ediyor; költür Anadoluçuluğunu da "Anadolu Örfü ve Destanlar" yazısında ele alıyordu.⁴² Z. F. Fındıkoğlu'nun ise Anadolu folkloruna dair yazılar yazdığı görülmektedir⁴³.

³⁷ Şehabettin Uzluk, "Konya'da Yeşil Kubbe I", *Anadolu Mecmuası*, S. 2, İstanbul 1924, s. 69-72; a. mlf., "Konya'da Yeşil Kubbe II", *Anadolu Mecmuası*, S. 3, İstanbul 1924, s. 104-109.

³⁸ Ülken'e göre Anadoluçuluk hareketinin dayandırılacağı temel iki farklı görüşte gündeme gelmiştir. Bunlardan ilki Anadolu'yu költürün kaynağı ve hedefi olarak gören költürçü Anadoluçuluk, ikincisi ise harekete siyasi ve fiili bir şekil vermek isteyen ideolojik Anadoluçuluktu. Yine Ülken'e göre, ideolojik Anadoluçuluk Monroe'nin "Amerika Amerikalılarındır" düsturunu örnek alıyordu (Ülken, *Çağdaş Düşünce*, s. 713). Dolayısıyla költürçü Anadoluçuluğun, Anadolu költürünün kaynağını araştırma gibi bir işlevi olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Bu durum, Selçuklular döneminde şekillenen költürel olguların da incelenmesine öncülük etmiştir. Bizzat H. Ziya Ülken'in Anadolu költürüne dair çalışmaları vardır. Bk. Hilmi Ziya Ülken, *Anadolu Költürü ve Türk Kimliği Üzerine*, İstanbul 2006.

³⁹ Ülken, *Çağdaş Düşünce*, s. 712-713.

⁴⁰ Mükrimin Halil Yinanç, "Milli Tarihimizin İsmi", *Anadolu Mecmuası*, S. 1, İstanbul 1924, s. 1-6.

⁴¹ Cemal Kafadar, *Kendine Ait Bir Roma, Diyar-ı Rum'da Költürel Coğrafya ve Kimlik Üzerine*, İstanbul 2017, s. 49.

⁴² H. Z. Ülken burada Oğuz Destanı'nın Türkmenlerin ilk efsanesi olduğunu fakat Oğuzların Anadolu'ya Müslümanlaşarak geldiğini bu yüzden Hazreti Ali, Battal Gazi, Şah İsmail, Köroğlu, Tahir ile Zühre, Kerem, Aşık Garip, Nasreddin Hoca gibi destanların Anadolu örfünün hakiki örnekleri olduğunu belirtir. Bk. H. Ziya Ülken, "Anadolu Örfü ve Destanlar" *Anadolu Mecmuası*, S. 1-2, İstanbul 1923.

⁴³ Ziyaeddin Fahr Fındıkoğlu, "Milliyet Meselesi", *Anadolu Mecmuası*, S. 5, Ağustos 1340, s. 178-189; a. mlf., "Anadolu Kadınlığı", *Anadolu Mecmuası*, S. 9-11, Eylül 1341, s. 337-341.

Bu araştırmanın konusunu oluşturan F. Nâfiz Uzluk ve ailesinden diğer kişilerin de, hiç olmazsa bir dönem Anadoluçuluk düşüncesiyle ilgilendikleri söylenebilir. Nitekim F. Nâfiz Uzluk ve Şehabettin Uzluk ilk yazılarını yukarıda belirtildiği gibi *Anadolu Mecmuası*'nda yayımlamışlardır. Bu anlamda onların Selçuklu tarihine katkılarını Anadoluçuluk hareketi üzerinden okumak mümkün görünmektedir. Aşağıda görüleceği üzere yaptıkları çalışmalar ve katkılar da bu iddiayı güçlendirecek özelliğe sahiptir.

II. Feridun Nâfiz Uzluk: Selçuklu'ya Vakfedilen Ömür

F. Nâfiz Uzluk gençlik yıllarından itibaren tamamen kendi çabalarıyla tıp ve kültür tarihi ile çok yakından ilgilenmiş güçlü bir Farsça ve Arapça yanarda Fransızca ve Almanca öğrenmiştir⁴⁴. Almanya'da olduğu sıralarda mesleğini bir araştırma tarihine hasretme temayülü taşıdığı bilinmektedir. Bu ruh halinin etkisiyle daha o zamanlardan itibaren Selçuklu tabâbetini de içeren tıp tarihine dair kitap ve bilgi toplamıştır⁴⁵. Zaten soy isim olarak aldığı "Uzluk" kelimesi eski Türk töresinin değişilmez ilkesi arasında yer alan "iyilik ve faydalılık" anlamını ihtiva etmektedir⁴⁶. Türk Dil Kurumu'nun sözlüğüne göre ise "işinin eri olma durumu" ve "ehliyet" anlamlarına gelmektedir⁴⁷. Bu bağlamda F. Nâfiz Uzluk'un ismiyle müsemma bir şahsiyet olduğu söylenebilir.

F. Nâfiz Uzluk'un çalışmalarını "tıp tarihi", "genel tarih" ve "Mevlâna ve Mevlevilik" şeklinde⁴⁸ üç ana başlık halinde ele almak gerekir⁴⁹. Bu tasnife, belirtilen konuların haricinde "Selçuklu tarihini" de eklemek mümkündür. Diğer

⁴⁴ Aykut Kazancıgil, "Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk (1902-1974) Hayatı-Çalışmaları", *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler*, C. II, (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Konya 2003, s. 67.

⁴⁵ İhsan A. Karaağaç, "Dr. Feridun Uzluk'un Yaşamı ve Tıp Tarihi-Tıbbî Deontoloji Öğretisinin Mevlevilik Araştırmalarına Katkıları", *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler*, C. II, (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Konya 2003, s. 12-13.

⁴⁶ Ali Ahmetbeyoğlu, *Sorularla Eski Türk Tarihi*, İstanbul 2015, s. 290.

⁴⁷ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5beabc7345fc17.28161857 (Erişim Tarihi: 13.11.18).

⁴⁸ F. Nâfiz Uzluk'un esas mesleği hekimlikti. Tıp eğitimi almıştı. İhtisasının gereği olarak tıp tarihi ile ilgili çalışmalar yapması normaldir. Türk Tıp Tarihi Kurumu'nun kurucu üyeliğinde de bulunmuştur. Kendisi Mevlana soyundan geldiği ve Mevlevî bir çevrede yetiştiği için Mevlevîlik tarihi ile ilgili de çeşitli araştırmalar yapmaya müsait bir müktesebatı vardı. Dolayısıyla Farsça'yı çok iyi biliyordu ve Mevlevî terbiyesi almıştı. Bu bağlamda Uzluk'un yayım faaliyetleri ve incelemelerinin büyük bir kısmını Mevlevîlik ve tıp tarihi oluşturmaktadır. Ömrünün yaklaşık 50 yılını bu çalışmalara hasretmiştir. Bk. Hasan Özönder, "Uzluk, Feridun Nâfiz", *DİA*, C. 42, İstanbul 2012, s. 257-258.

⁴⁹ Berna Arda, "Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı'na Yaptığı Katkıları Açısından Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk", *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler*, C. II, (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Konya 2003, s. 21.

yandan F. Nâfiz Uzluk için Mevlâna Celâleddin Rumî ve oğlu Sultan Veled'in eserlerini araştırmak ve o devrin, yani Selçukluların zamanına kadar bilinmeyen elyazma tarihlerini Avrupa ve Türkiye'deki kütüphanelerde keşfederek yayınlamak, hayatı boyunca büyük bir tutku olarak kalmıştır⁵⁰. Bugün, Mevlevîlik üzerine araştırma yapan bilim adamları ve popüler araştırmacılar bu tutkunun sonuçlarından istifade etmektedirler.

F. Nâfiz Uzluk'un "Anadolu Selçukîleri Gününde Mevlevî Bitikleri"⁵¹ adıyla başlattığı yayım faaliyetleri Mevlevîlik araştırmalarının kaynak alanında önemli adımlarını oluşturmaktadır. Bu neşir çalışmaları beş seriye ulaşmıştır. "Anadolu Selçukîleri Gününde Tarih Bitikleri" projesiyle de Selçuklular devri kaynaklarının neşri için çalışmalar başlatılmıştır. Buna göre, F. Nâfiz Uzluk, daha önce M. Th. Houtsma tarafından neşredilen⁵² Bedrettin Yahya tarafından kısaltılan İbn Bîbî'ye ait mufassal *Selçukname*'nin Türkçe tercümesini 1940'da Ankara'da kurduğu Uzluk Matbaası'nda *Selçukî Devleti Tarihi* adıyla yayımlamıştır⁵³ (Fotoğraf-1). Yine *Anonim Selçuknâme*'yi de Necati Lugal'ın yardımıyla tercüme edip neşreden kişi de F. Nâfiz Uzluk'tur⁵⁴ (Fotoğraf-2). Ayrıca, Kerimeddin Mahmud Aksarayî'nin *Musameretü'l-Ahbâr* isimli eserinin tercümesini basmak istediğini bizzat kendisi dile getirir. Hatta eserin bir nüshasını Kilisli Muallim Rifat Bilge'ye 1939 yılında istinsah ettirmiştir. 1943 yılında bu yazmanın tercümesi Nuri Gençosman tarafından yapılarak yayımlanmıştır⁵⁵ (Fotoğraf-3). F. Nâfiz Uzluk, esere giriş yazıp, notlandırma yapmıştır. Esterâbâdî'nin *Bezm-u Rezm*⁵⁶ adlı eseri de F. Nâfiz Uzluk'un yayımlanmasında yardımcı olduğu Selçuklu kaynaklarından (Fotoğraf-4). F. Nâfiz Uzluk, *Anonim Selçuknâme*'yi yayımlarken, Niğdeli Kadı Ahmed'in *El-Veledü's-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halîk* isimli Selçuklu kaynağının tek nüshasının Fatih

⁵⁰ Arslan Terzioğlu, "Ünlü Tıp Tarihçisi Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk ve Mevlâna Celâleddin Rûmî Araştırmalarına Katkıları", X. *Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler*, C. II, (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Konya 2003, s. 92.

⁵¹ Mevlânâ'nın Yedi Öğüdü ve Mektubatı ile Sultan Veled'in Divanı ve Ulu Arif Çelebi'nin Rübaileri Anadolu Selçukîleri Gününde Mevlevî Bitikleri 1, 2, 3, 4 diye yayımlanmıştır. *Mevlânâ'nın Yedi Öğüdü* (Mecalis-i Sab'ay-ı Mevlânâ, çev. M. Hulusi, İstanbul 1937; *Mevlânâ'nın Mektupları*, İstanbul 1937, *Divanı Sultan Veled*, Ankara 1941; *Ulu Arif Çelebi'nin Rübaileri*, İstanbul 1949.

⁵² *Historie des Seljoucides d'Asie mineure, d'après İbn Bibi*, Paris 1902.

⁵³ *Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara 1941.

⁵⁴ Bk. *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III*, Ankara 1952 (F. N. Uzluk eserin içerisine *Tarih-i Selçuk Der Anadolu* adıyla tıpkıbasımını da eklemiştir).

⁵⁵ *Selçuklu Devleti Tarihi*, Ankara 1943.

⁵⁶ Aziz b. Erdeşir Esterâbâdî, *Bezm u Rezm*, haz. Kilisli Rifat, İstanbul 1928.

Kütüphanesi'nde tercüme ve neşrinin beklediğine dikkat çekmektedir⁵⁷. Söz konusu eserin 2015⁵⁸ yılında yayımlandığı göz önünde bulundurulur ise, F. Nâfiz Uzluk'un Selçuklu tarihi araştırmalarına katkısının ne derecede olduğu ortaya konulabilir.

F. Nâfiz Uzluk bir hekim olarak tıp tarihi ile ilgili araştırmaları bir tutku ile yapmıştır. Çünkü onun gayret ve özverisi bu sonucu ortaya koymaktadır. Bugün hâlâ Türkçe'ye tercüme edilmemiş olan, İslâm müellifleri tarafından yazılan tıp tarihinin ve Selçuklu tabâbetinin ana kaynaklarından İbn Ebû Useybia'nın *Uyunu'l-Enba fi Tabakatu'l-Etibba* isimli eserini ve İbnü'l-Kıftî'nin *Tarihü'l-Hükemâ*'sını Arapça'dan Türkçe'ye tercüme etmiştir. Fakat bu çevirileri yayınlamaya ömrü müsaade etmemiştir⁵⁹. Ayrıca bu çeviriler, Selçuklu Araştırmaları Merkezine intikal eden Uzluk arşivi içerisinde değildir. Her iki eserin de Konya'da Mevlâna Kütüphanesi'nde olduğu belirtilmektedir⁶⁰.

F. Nâfiz Uzluk'un Selçuklu tabâbeti ile ilgili araştırmalarından birisi de keşif mahiyetindedir. Selçukluların Konya'da bir darüşşifası olup olmadığı hususunda araştırmalar yapan F. Nâfiz Uzluk, *Milli Mecmua*'da yayınladığı "Konya Darüşşifası"⁶¹ başlıklı yazısında, bu darüşşifanın İnce Minare Medresesi ile Karatay Medresesi arasında yer aldığını, yeni edindiği *Tezkîre-i Aksarayî*'ye göre Müinüddin Pervane'nin oğlunun⁶² Selçuklu ümerasından biriyle muharebe edip bu darüşşifada istihkâma çekilmiş olduğunu belirtir. Bu istihkam nedeniyle Selçuklu darüşşifalarının tıpkı kervansaraylar gibi kale özelliğinde müstahkem yapılar olduğu kanaatine ulaşır⁶³. Yine aynı yazıda Selçuklular dönemi tıp tarihi ile ilgili vurguladığı husus, Beyhekim nâmıyla bilinen kişinin bu darüşşifada tabiplik yapmış olma ihtimalidir. Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbu'l-Ârifin* isimli eserinde geçen Emir Tabib Ahmed'in ve Selçuklu saray tabipleri Tabip

⁵⁷ *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III*, s. XI, ("Başlantı" adıyla verilen tanıtım kısmı).

⁵⁸ Bk. Ali Ertuğrul, *Niğdeli Kadı Ahmed'in El-Veledü'ş-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halik'ı* (*Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak*), C. I, İnceleme-Tercüme, Ankara 2015; *Niğdeli Kadı Ahmed'in El-Veledü'ş-Şefik ve'l-Hâfidü'l-Halik'ı* (*Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak*), C. II, Farsça Metin, haz. Ali Ertuğrul, Ankara 2015.

⁵⁹ Feridun Nâfiz Uzluk, "Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsününün 25 Yıllık Bilimsel Çalışması Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk'un Basılmış, Basılacak Kitapları", X. *Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler*, C. II, (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Konya 2003, s. 162-163; Terzioğlu, "Ünlü Tıp Tarihçisi Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk ve Mevlâna Celâleddin Rûmi Araştırmalarına Katkıları", s. 95.

⁶⁰ Terzioğlu, aynı yer.

⁶¹ Feridun Nâfiz Uzluk, "Selçukiler Devrinde: Konya Darüşşifası", *Milli Mecmua*, S. 1, 1924, s. 222-223.

⁶² Konuyla ilgili bk. Nejat Kaymaz, *Pervâne Mu'îmü'd-dîn Süleyman*, Ankara 1970, s. 96, dipnot 7.

⁶³ Uzluk, "Selçukiler Devrinde: Konya Darüşşifası", s. 222.

Ekmelü'd-dîn ve Gazenfer'in de bahsi geçen darüşşifada tabiplik yapmış olmaları olasılığı üzerinde durur⁶⁴.

F. Nâfiz Uzluk yurtdışında bulunduğu yıllarda Hollanda'nın Leiden şehrindeki kütüphanede çalışırken Selçuklularla ilgili birçok mecmuayı görme imkânına sahip olmuştur. Yine Bibliothèque National'de bulunan eserler hakkında araştırmalarda bulunmuştur. Burada tespit ettiği yazmaların bir kısmını fotokopi ve fotoğraflama yoluyla Türkiye'ye getirmiştir⁶⁵. Mesela F. Nâfiz Uzluk'un yayınladığı *Anonim Selçuknâme* dönemin Paris büyükelçisi Numan Menemencioğlu vasıtasıyla elde edilmiştir⁶⁶. Leiden Kütüphanesi'nde kayıtlı 1094 numaralı Selçuklu hattıyla yazılı Cönk şeklindeki mecmuanın fotokopisine de aynı şekilde ulaşılmıştır⁶⁷.

Mevlânâ'nın Mektubatı (Fotoğraf-5) ve Yedi Öğüdü (Fotoğraf-6) ile Sultan Veled'in Divanı (Fotoğraf-7) ve Ulu Arif Çelebi'nin Rübaileri (Fotoğraf-8) F. Nâfiz Uzluk tarafından neşredilmiştir. Mevlânâ'nın Bediüzzaman Furûzanfer tarafından kaleme alınan biyografisinin de, yine F. Nâfiz Uzluk tarafından tercüme edildiğini ifade etmek gerekmektedir⁶⁸.

F. Nâfiz Uzluk'un, İran Devleti tarafından Selçuklu kültürüne ve tarihine hizmetleri ve Farsça'yı çok iyi bilmesi nedeniyle 1937 yılında gümüş, 1956'da da altın maarif nişanları ile taltif edildiği bilinmektedir⁶⁹ (Fotoğraf-9 ve 10). Yine aynı şekilde Türkiye Anıtlar Derneği tarafından muhtelif vesilelerle altın madalya ile ödüllendirilmiştir (Fotoğraf-11 ve 12)⁷⁰. F. Nâfiz Uzluk'un Selçuklular döneminin kültürel mirasının günümüze intikaline vesile olması meşhur tarihçi A. Z. Velîdi Togan'ın da dikkatini çekmiştir. Bu iki değerli bilim insanının birbiriyle mektuplaştıkları görülmektedir. Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi'nde Uzluk Arşivi'nde bulunan mektuplardan anlaşıldığına göre Z. V. Togan, F. Nâfiz Uzluk'a üç tane mektup göndermiştir. Z. V. Togan bu mektuplarında F. Nâfiz Uzluk'un tıp tarihine ve Selçuklu kültür tarihine katkılarını heyecanlı bir dille över. Z. V. Togan özellikle 17.6.1941 tarihli

⁶⁴ Uzluk, "Selçukîler Devrinde: Konya Darüşşifası", s. 223. Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. A. Süheyl Ünver, *Selçuk Tebabeti*, Ankara 1940, s. 65-69.

⁶⁵ *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III*, s. VII-IX, ("Başlantı" adıyla verilen tanıtım kısmı).

⁶⁶ *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III*, s. VII, ("Başlantı" adıyla verilen tanıtım kısmı).

⁶⁷ *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III*, s. IX, ("Başlantı" adıyla verilen tanıtım kısmı).

⁶⁸ Bedi'uz-zaman Furûzanfer, *Mevlâna Celâleddin*, çev. F. N. Uzluk, İstanbul 1963.

⁶⁹ Terzioğlu, "Ünlü Tıp Tarihçisi Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk ve Mevlâna Celâleddin Rûmi Araştırmalarına Katkıları", s. 94; Hasan Özönder, "Uzluk, Feridun Nâfiz", *DİA*, C. 42, İstanbul 2012, s. 258.

⁷⁰ F. Nâfiz Uzluk'a çeşitli vesilelerle verilen madalyalar S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi'nde bulunmaktadır.

üçüncü mektubunda doğrudan İbn Bîbî ve Aksarayî tercümelerini sorup, mektubu yazdığı ayın sonunda yüz yüze gelip bu konuları etraflıca konuşmak arzusunda olduğunu ifade eder⁷¹. Selçuklu tarihçiliğinin büyük otoritelerinden olan O. Turan da çeşitli vesilelerle F. Nâfiz Uzluk'un gayret ve çabasını takdir etmiştir. Ayrıca oryantalistlerden K. Süsseim ile L. Massignon da Uzluk'un gayretlerini takdir eden kişilerdendir⁷².

F. Nâfiz Uzluk'un basılmaya hazır kitaplarını diyerek tanıttığı çalışmalar içerisinde İslâm tıp tarihi ve Selçuklu kültür ve medeniyetine dair çeşitli tercümelere ve neşirlere rastlanmaktadır. Mesela bunlardan E. G. Browne'nin dört konferanstan oluşan *Arabian Medicine=La Medecine Arabe*⁷³, Tamara Talbot Rice'nin *The Seljuks in Asia Minor*⁷⁴, Kurt Erdmann'ın *Das Anatolische Kâravansaray des XIII. Jahrhunderts*, Friedrich Sarre'nin, *Seldchukische Kleinkunst*, Max van Berchem ve Halil Edhem'in müşterek hazırladığı *Troisime Partie Asie Mineure Tome Premier – Sivoas, Divvrigi* eserleri dikkat çeker.

F. Nâfiz Uzluk 1951-1974 yılları arasında yirmi üç yıl boyunca Türkiye Anıtlar Derneği⁷⁵ (TAD) genel başkanlığı da yapmıştır. Bu derneğin Konya şubesi başkanlığını da bir dönem Şehabettin Uzluk (1952-1989) ve bir dönem de eşi Nimet Uzluk (1989-2000) yapmıştır. Derneğin Selçuklu mirasını koruma adına yapmış olduğu bakım, onarım ve restorasyon çalışmaları dikkate değerdir. Yaklaşık yirmi beşe yakın Selçuklu eseri dernek vasıtasıyla koruma altına alınmıştır⁷⁶.

⁷¹ Bu mektuplarla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Bayram Ürekli, "Zeki Velidî Togan'ın Feridun Nâfiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar", *Uzluk Ailesi Armağanı*, haz. Haşim Karpuz-Ahmet Çaycı-Serdar Ceylan, Konya 2017, s. 141-153.

⁷² Terzioğlu, "Ünlü Tıp Tarihçisi Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk ve Mevlâna Celâleddin Rûmi Araştırmalarına Katkıları", s. 95.

⁷³ Eserin farklı çevirisi için bk. Edward G. Browne, *İslâm Tıbbı*, çev. Enise Anaş, İstanbul 2012. Çevirmen maalesef kitabın daha önceki çevirileri hakkında bilgi vermemektedir.

⁷⁴ Eserin yayınlanmış çevirisi için bk. Tamara Talbot Rice, *Anadolu Selçuklu Tarihi*, çev. Tuna Taştan, Ankara 2015. Maalesef çevirmen daha kitap müellifi tarafından yayınlanır yayınlanmaz F. N. Uzluk ve Ş. Uzluk tarafından yapılan söz konusu çeviri hakkında bir bilgi vermez. Hatta çevirmen Tamara Talbot Rice'i konu edinen master çalışmasında dahi bu konu hakkında bir yorumda bulunmaz. Bk. Tuna Kaan Taştan, *Tamara Talbot Rice: Hayatı, Eserleri, "Küçük Asya Selçukluları" Adlı Eserinin Anadolu Selçuklu Tarihi Bakımından Yeri ve Önemi*, (Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara 2014.

⁷⁵ Dernek hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Serdar Ceylan, "Kuruluşunun 70. Yılında Türkiye Anıtlar Derneği", *Uzluk Ailesi Armağanı*, haz. Haşim Karpuz-Ahmet Çaycı-Serdar Ceylan, Konya 2017, s. 59-71.

⁷⁶ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bk. Haşim Karpuz-Mustafa Çetinaslan, "Türkiye Anıtlar Derneği'nin Konya'da Onarımını Yaptırdığı Veya Onarımına Katkıda Bulunduğu Yapılar", *Uzluk Ailesi Armağanı*, haz. Haşim Karpuz-Ahmet Çaycı-Serdar Ceylan, Konya 2017, s. 93-128.

F. Nâfiz Uzluk'un Selçuklu tarihçiliğine en önemli katkısı şüphesiz S.Ü. Selçuklu Araştırmaları Merkezi'ne bağışladığı Uzluk arşividir. Esasında bu arşivden bugün pek bir şey kalmamıştır. F. Nâfiz Uzluk büyük bir koleksiyoncudur. Bu özelliği sayesinde birçok seçkin tıp yazması toplamıştır. A.Ü. Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı kitaplığında bulunan 15 bin cildin üzerindeki kitap, bir bölümü XII. yüzyıla kadar tarihlendirilen son derece değerli yazma eserler ve aynı zamanda Anadolu'nun çeşitli tarihsel dönemlerine ilişkin cerrahî aletlerin oluşturduğu eşsiz koleksiyon F. Nâfiz Uzluk'un emek ve çabalarıyla son halini almıştır⁷⁷. Onun böyle hassas ve titiz arşiv metodu Uzluk arşivciliğinin önemini göstermesi açısından dikkate değerdir.

F. Nâfiz Uzluk'un Selçuklu tarihine ve Türk kültürüne katkılarının bir başka boyutu da dolaylı veya dolaysız yetişmesinde etkili olduğu araştırmacılar ve hekimlerdir. Bunlardan birisi olan tıp tarihçisi Prof. Dr. Ali Haydar Bayat'tır. Bayat, çalışmalarında Prof. Dr. F. Nâfiz Uzluk'tan ilham aldığını belirtmektedir⁷⁸. Yine Ankara Üniversitesi'nden ve İstanbul Üniversitesi'nden tıp tarihi üzerine araştırmalar yapan Prof. Dr. Ahmet Aciduman, Prof. Dr. Berna Arda ve Prof. Dr. Ayten Altıntaş tıp tarihine dair çalışmaları ile F. Nâfiz Uzluk'un manevi talebelerindendirler⁷⁹.

F. Nâfiz Uzluk'un Anadolu tarihini ve kültürünü ön plana alan bir araştırma ve bilim metodolojisi geliştirdiği söylenebilir. O, *Anonim Selçuknâme'ye* yazdığı takdim yazısında sözlerini Selçuklu tarihinin, beylikler tarihinin, hatta memleketlerin ve şehirlerin hususi tarihlerinin ilmî metotlarla liselerde okutulup, hepsinin yaygınlaşması gerektiği ile bitirir ve memlekete hizmet için işbirliği içinde bunların yapılmasını vurgular⁸⁰.

SONUÇ

F. Nâfiz Uzluk'un Selçuklu tarihine katkılarını nâşir, mütercim ve araştırmacı olarak kategorize etmek mümkündür. Zaten çalışmaları

⁷⁷ Arda, "Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı'na Yaptığı Katkıları Açısından Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk", s. 21; a. mlf., "Kurucu, Koleksiyoner ve Araştırmacı Kişiliğiyle Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk", *Uzluk Ailesi Armağanı*, haz. Haşim Karpuz-Ahmet Çaycı-Serdar Ceylan, Konya 2017, s. 77; Kazancıgil, "Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk (1902-1974) Hayatı-Çalışmaları", s. 71.

⁷⁸ Bk. Ali Haydar Bayat, "İlk Atasözü Kitaplarımızdan Oğuznâme'nin Berlin Nüshası ve Feridun Nâfiz Uzluk'un Bir Derlemesi", *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler*, C. II, (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Konya 2003, s. 25-39.

⁷⁹ Yukarıda ismi geçen bu araştırmacılar Feridun Nâfiz Uzluk'un toplu makalelerini de yayımlamışlardır. Bk. Feridun Nâfiz Uzluk, *Toplu Makaleler*, C. I-I/II-II-II, haz. Ahmet Aciduman-Berna Arda-Ayten Altıntaş, Ankara 2017.

⁸⁰ *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III*, s. XII.

incelendiğinde bu üç sonuç ortaya çıkar. Ama esas vurgulanması gereken husus, onun müstakil bir Selçuklu tarihçiliğinin olmadığı dönemde göstermiş olduğu gayret ve çabalarıdır. Nitekim daha Selçuklu tarihinin Osman Turan, İbrahim Kafesoğlu, Mehmet Altay Köymen gibi büyük üstad ve otoriteleri yokken F. Nâfiz Uzluk esas mesleği olmadığı halde ömrünün büyük bir kısmını Selçuklu tarihine vakfetmiştir. Sadece Selçuklu tarihi ile de sınırlı kalmayarak, muhtelif çalışmalarıyla İslam tıp tarihi ve Mevlevîlik araştırmalarına da önemli katkılarda bulunmuştur.

Çalışmanın başında değinilen Anadolu milliyetçiliği ve bu fikir hareketinin Selçuklu tarihçiliğine katkıları ele alındığında F. Nâfiz Uzluk'un çalışma ve gayretini etkileyen hususun başında Anadolu gelir. O, görüldüğü gibi tüm çalışmalarını Anadolu ve milleti için yapmıştır ve bunu da çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. Anadolu'nun fethini, İslâmlaşması ve Türkleşmesini sağlayan Selçuklularla ilgili herhangi bir mütevazı çalışma bile çok büyük bir adımdır. F. Nâfiz Uzluk, Selçuklularla ilgili çalışmaların çok az yapıldığı bir ortamda bu gayretlerini göstermiştir. Bunun yanı sıra F. Nâfiz Uzluk'un hem yazılarında hem de Selçuklu tarihçiliğine olan katkılarında Anadoluculuk fikrinden etkilendiği sonucuna ulaşmak mümkündür.

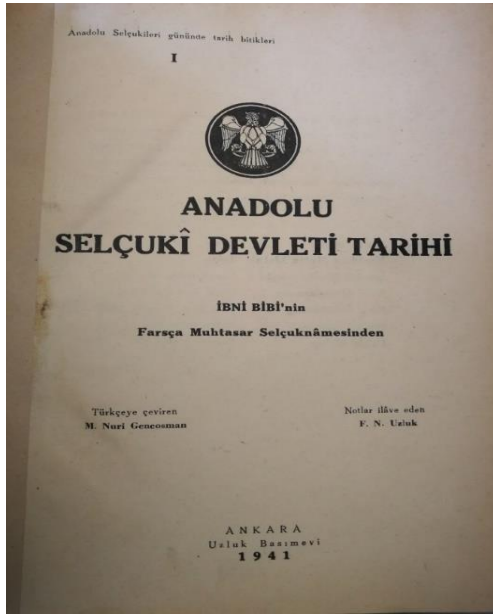
KAYNAKÇA

- Ahmetbeyoğlu, Ali, *Sorularla Eski Türk Tarihi*, Yeditepe yay., İstanbul 2015.
- Akbayrak, Hasan, *Milletin Tarihinden Ulusun Tarihine, İkinci Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Kurumsal Tarih Çalışmaları*, Kitabevi yay., İstanbul 2009.
- Alver, Köksal, "Anadoluculuk ve Nurettin Topçu", *Hece Dergisi Nurettin Topçu Özel Sayısı*, S. 109, Hece yay., Ankara 2006, s. 258-265.
- Anadolu Selçuklu Devleti Tarihi*, haz. F. N. Uzluk, Uzluk Matbaası, Ankara 1941.
- Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III*, haz. F. N. Uzluk, Uzluk Matbaası, Ankara 1952.
- Arda, Berna, "Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı'na Yaptığı Katkılar Açısından Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk", *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler*, C. II, (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 2003, s. 19-24.
- _____, "Kurucu, Koleksiyoner ve Araştırmacı Kişiliğiyle Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk", *Uzluk Ailesi Armağanı*, haz. Haşim Karpuz-Ahmet Çaycı-Serdar Ceylan, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2017, s. 75-83.
- Arık, Remzi Oğuz, *Coğrafyadan Vatana*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara 1990.
- Bayat, Ali Haydar, "İlk Atasözü Kitaplarımızdan Oğuznâme'nin Berlin Nüshası ve Feridun Nâfiz Uzluk'un Bir Derlemesi", *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler*, C. II, (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 2003, s. 25-39.
- Berkes, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, haz. Ahmet Kuyaş, Yapı Kredi yay., İstanbul 2010.
- Ceylan, Serdar, "Kuruluşunun 70. Yılında Türkiye Anıtlar Derneği", *Uzluk Ailesi Armağanı*, haz. Haşim Karpuz-Ahmet Çaycı-Serdar Ceylan, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2017, s. 59-71.
- Copeaux, Etienne, *Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, çev. Ali Berktaş, İletişim yay., İstanbul 1998.
- Çınar, Metin, *Anadoluculuk Hareketinin Gelişimi ve Anadoluocular İle Cumhuriyet Halk Partisi Arasındaki İlişkiler (1943-1950)*, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.
- Erkal, Mustafa E., "Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri", *DİA*, C. 13, İstanbul 1996, s. 28-30.
- Esterâbâdî, Aziz b. Erdeşir, *Bezm u Rezm*, haz. Kılıslı Rifat, Evkâf Matbaası, İstanbul 1928.
- Fürûzanfer, Bedi'uz-zaman, *Mevlâna Celâleddin*, çev. F. N. Uzluk, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1963.
- Kafadar, Cemal, *Kendine Ait Bir Roma, Diyar-ı Rum'da Kültürel Coğrafya ve Kimlik Üzerine*, Metis yay., İstanbul 2017.
- Kara, İsmail, "Topçu, Nurettin", *DİA*, C. 41, İstanbul 2012, s. 248-253.
- Karaağaç, İhsan A., "Dr. Feridun Uzluk'un Yaşamı ve Tıp Tarihi-Tıbbî Deontoloji Öğretisinin Mevlevilik Araştırmalarına Katkıları", *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler*, C. II, (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 2003, s. 11-17.
- Karpuz, Haşim, -Mustafa Çetinaslan, "Türkiye Anıtlar Derneği'nin Konya'da Onarımını Yaptıracağı veya Onarımına Katkıda Bulunduğu Yapılar", *Uzluk Ailesi Armağanı*, haz. Haşim Karpuz-Ahmet Çaycı-Serdar Ceylan, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2017, s. 93-128.

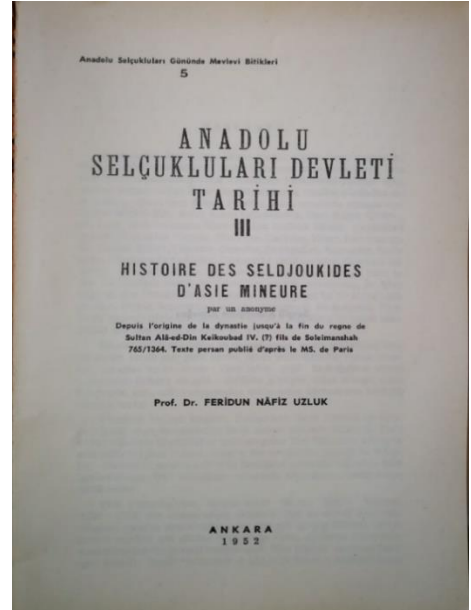
- Kaymaz, Nejat, *Pervâne Mu'înü'd-dîn Süleyman*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yay., Ankara 1970.
- Kazancıgil, Aykut, "Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk (1902-1974) Hayatı-Çalışmaları", *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler*, C. II, (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 2003, s. 65-89.
- Köprülü, M. Fuad, *Anadolu'da İslâmiyet*, Akçağ yay., Ankara 2012.
- _____, M. Fuad, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Akçağ yay., Ankara 1999.
- Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Boğaç Babür Tuna, Arkadaş yay., Ankara 2009.
- Özalp, Ömer Hakan, *Tarihe Adanmış Bir Ömür Ord. Prof. Mükrimin Halil Yinanç*, İstanbul 2012.
- Özönder, Hasan, "Uzluk, Feridun Nâfiz", *DİA*, C. 42, İSAM yay., İstanbul 2012, s. 258.
- Sanay, Eyyüp, "Ülken, Hilmi Ziya", *DİA*, C. 42, İstanbul 2012, s. 291-293.
- Sezer, H. Emin, "Arık, Remzi Oğuz", *DİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 357-358.
- Solmaz, Sefer, "Dünden Bugüne Türkiye'de Selçuklu Tarihçiliğinin Aşamaları ve Değişimler", *Türk Yurdu*, Yıl: 347, S. 347, Ankara 2016, s. 55-65.
- Sönmez, Erdem, *Annales Okulu ve Türkiye'de Tarih yazımı*, Tan yay., Ankara 2010.
- Terzioğlu, Arslan, "Ünlü Tıp Tarihçisi Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk ve Mevlâna Celâleddin Rûmi Araştırmalarına Katkıları", *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler*, C. II, (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya 2003, s. 91-96.
- Turan, Osman, *Türkler Anadolu'da*, Hareket yay., İstanbul 1973.
- Uçman, Abdullah, "Anadolu Mecmuası", *DİA*, C. III, İSAM yay., İstanbul 1991, s.
- Uzluk, Feridun Nâfiz, "Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsünün 25 Yıllık Bilimsel Çalışması Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk'un Basılmış, Basılacak Kitapları", *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler*, C. II, (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı), Konya 2003, s. 159-174.
- _____, "Selçukîler Devrinde: Konya Darüşşifası", *Millî Mecmua*, S. 1, 1924, s. 222-223.
- Uzluk, Şehabettin, "Konya'da Yeşil Kubbe I", *Anadolu Mecmuası*, S. 2, İstanbul 1924, s. 69-72.
- _____, "Konya'da Yeşil Kubbe II", *Anadolu Mecmuası*, S. 3, İstanbul 1924, s. 104-109.
- Ülken, Hilmi Ziya, "Anadolu Örfü ve Destanlar" *Anadolu Mecmuası*, S. 1-2, İstanbul 1923.
- _____, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken yay., İstanbul 2017.
- Ünver, A. Süheyl, *Selçuk Tebabeti*, TTK yay., Ankara 1940.
- Ürekli, Bayram, "Zeki Velidî Togan'ın Feridun Nâfiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar", *Uzluk Ailesi Armağanı*, haz. Haşim Karpuz-Ahmet Çaycı-Serdar Ceylan, Selçuk Üniversitesi Matbaası, Konya 2017, s. 141-153.
- Yazıcı, Tahsin, "Esterâbâdî, Azîz b. Erdeşîr", *DİA*, C. 11, İSAM yay., İstanbul 1995, s. 438.
- Yinanç, Mükrimin Halil, "Millî Tarihimizin İsmi", *Anadolu Mecmuası*, S. 1, İstanbul 1924, s. 1-6.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5beabc7345fc17.28161857 (Erişim Tarihi: 13.11.18).

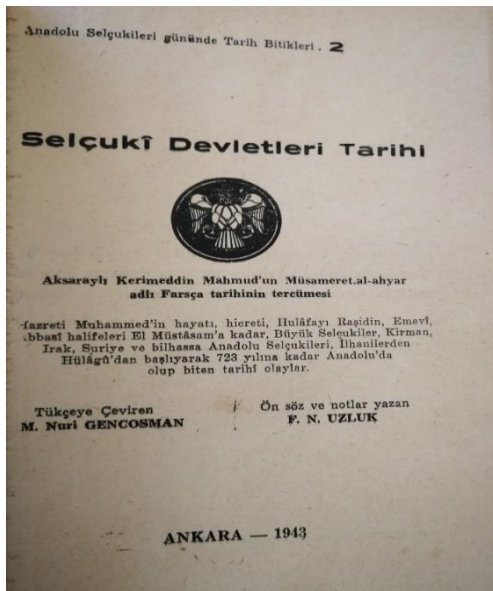
EKLER

Fotoğraf-1

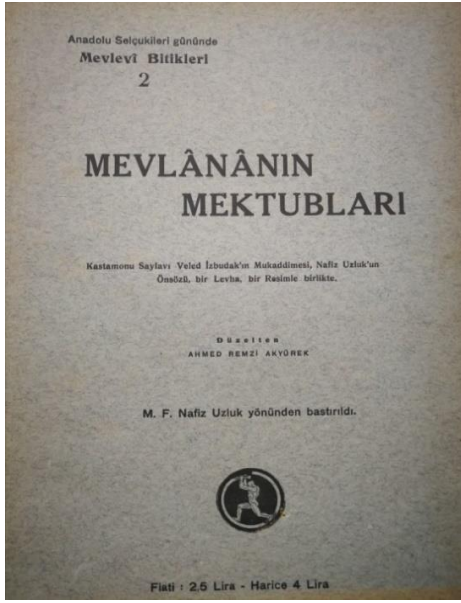
Fotoğraf-2

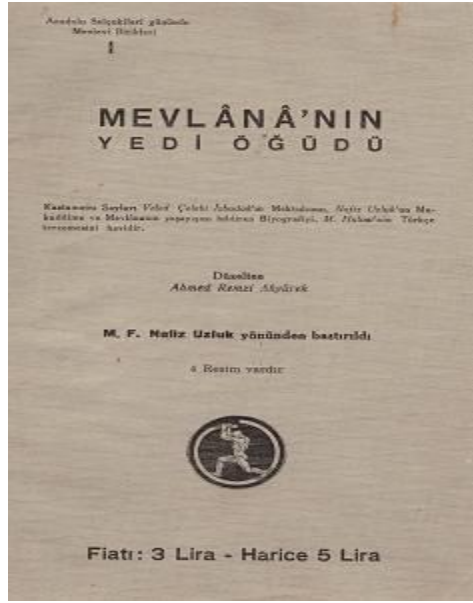
Fotoğraf-3

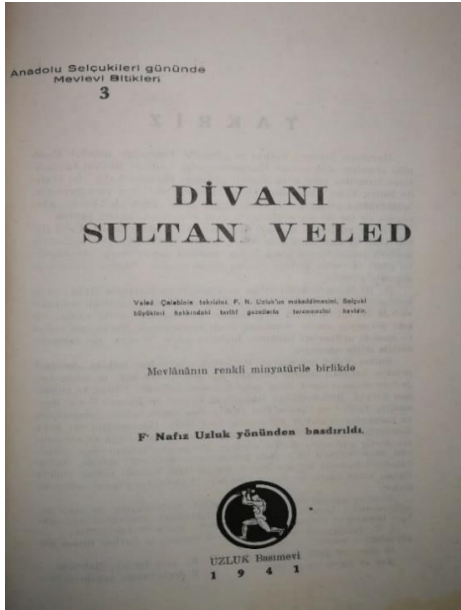
Fotoğraf-4

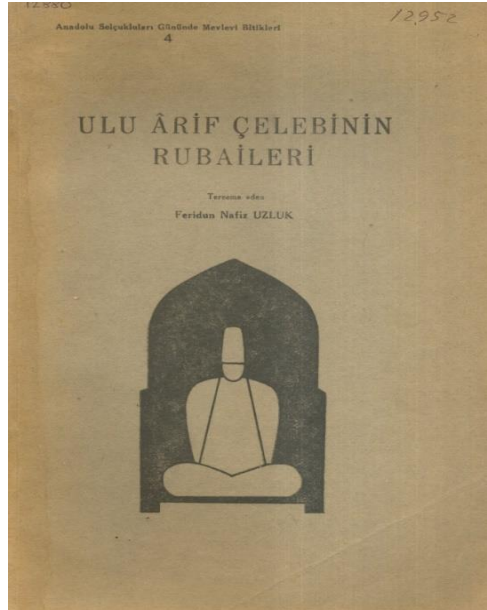
Fotoğraf-5

Fotoğraf-6

Fotoğraf-7

Fotoğraf-8

Fotoğraf-9

Fotoğraf-11

Fotoğraf-12